

Дудзяк О.А.

ВПЛИВ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ НА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

У статті визначено, що розвиток сільських територій України потребує глибокого вивчення та підходу. Обґрунтовано, що на їх розвиток впливає ряд чинників, які в різній мірі та послідовності вносять свій негативний або позитивний вплив на розвиток сільських територій. В роботі проаналізовано вплив на розвиток сільських територій сільського туризму. Сільський туризм нині є позитивним фактором розвитку сільських територій України. На тих територіях, де успішно функціонує та розвивається сільський туризм, добробут населення в рази поліпшується, а соціальна інфраструктура тих регіонів покращується. Однак державної підтримки для розвитку сільських територій нині не вистачає, тому слід більше уваги приділяти різним державним проектам, що стимулюватимуть розвиток сільського туризму і сільських територій.

Ключові слова: сільська територія, політика сільського розвитку, досвід, галузь, територія, сільське господарство, сільський туризм, арооселя, благоустрій, житловий фонд.

Постановка проблеми. Аграрні перетворення, які відбулися в Україні за останні роки, дали змогу збільшити валове виробництво сільськогосподарської продукції. Проте це не сприяло соціально-економічному розвитку сільських територій та підвищенню рівня життя сільського населення, тому існує потреба в комплексному підході до розв'язання загальних проблем розвитку сільських територій та диверсифікації сільського виробництва

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвитку сільських територій нині приділяється підвищена увага як з боку держави, так з боку сільської громади, громадських організацій та науковців. Нині цій проблемі присвячують свої праці та дослідження провідні економісти України В.В. Іванишин [5], Л.В. Забуранна, Н.В. Попрозман [4], І.М. Доля [1], А.Д. Чикуркова.

Важливого теоретичного та практичного значення набуває дослідження вітчизняних науковців, що вивчають вітчизняний та зарубіжний досвід та адаптують його до національних умов. Однак, незважаючи на цінність проведених досліджень, окремі питання, пов'язані з виявленням характерних особливостей розвитку сільських територій та адаптації їх до сучасних умов потребують подальшого вивчення, а саме диверсифікації сільського господарства, вплив комерціалізації на добробут селян, зміна їх свідомості в умовах сучасних ринкових відносин та інше.

Формулювання цілей статті. Основною метою статті є дослідження впливу на розвиток

сільських територій сільського зеленого туризму, як позитивного явища розвитку сільського господарства в Україні.

Опис основного матеріалу дослідження. 23 вересня 2015 року Кабінетом Міністрів України схвалено концепцію розвитку сільських територій України.

Концепція окреслює головні пріоритети розвитку сільських територій та механізм підготовки аграрного та сільського сектору держави до функціонування в умовах зони вільної торгівлі з ЄС.

Основними причинами погіршення соціально-економічного та екологічного стану сільських територій є [3]:

- відсутність цілісної послідовної державної політики, спрямованої на комплексний розвиток сільських територій, в основі якої закладені потреби територіальних громад села, селища;
- недостатність обсягів державної фінансової підтримки існуючих програм, спрямованих на сільський розвиток;
- низький рівень забезпечення сільського населення соціальними та економічними послугами на селі;
- неврахування екологічних вимог у виробничих процесах, що відбуваються на селі;
- низький рівень диверсифікації економіки сільських територій, що призводить до міграції сільської молоді, високого рівня безробіття та низьких доходів сільського населення, руйнування соціальної та інженерної інфраструктури;
- низька рентабельність та конкурентоспроможність малих та середніх сільськогосподарських товаровиробників;
- обмеженість можливостей сільського населення для підвищення рівня своїх доходів;
- низький рівень підприємницької ініціативи (зокрема, через несприятливе податкове середо-

вище, неефективність економічних важелів сприяння розвитку підприємництва на селі з боку держави; інерційність мислення і поведінки сільського населення у розв'язанні проблем самозабезпечення, працевлаштування, задоволення побутових та соціально-культурних потреб);

➤ неготовність територіальних громад села, селища до ініціювання та участі у проєктах місцевого розвитку;

➤ низька ефективність органів місцевого самоврядування у вирішенні проблемних питань розвитку сільських територій;

➤ низький рівень внутрішніх та зовнішніх інвестицій в розвиток сільських територій;

➤ обмеженість ресурсів місцевих бюджетів для розв'язання проблем сільського розвитку;

➤ недостатність та неефективне застосування природоохоронних заходів;

➤ низький рівень інформаційно-просвітницької діяльності, спрямованої на створення позитивного іміджу, переваг та можливостей розвитку сільських територій України;

➤ стереотипний підхід до сільських територій як виключно просторової бази сільськогосподарського виробництва.

Як зазначено у вказаній програмі, існує також ще ряд чинників, які заважають позитивній динаміці розвитку сільських територій як в соціальній, так і в економічній сфері.

Одним з факторів позитивного розвитку сільських територій України є диверсифікація сільського господарства – це не тільки альтернатива реалізації сільськогосподарської продукції та її збуту, а й надання різноманітних послуг на теренах сільських населених пунктів. Одним з таких напрямів диверсифікації сільського господарства є сільський туризм.

Варто зазначити, що благоустрій житлового фонду в селах України (в статті наведено приклад по Хмельницькій області) істотно покращився, це стосується майже всіх комунальних благ, окрім газопостачання та водопостачання. Розвиток побутових вигод також має велике значення для розвитку сільського зеленого туризму, адже споживач туристичного продукту особливо звертає увагу на побутові зручності. З покращенням зручностей господар агросадиби може відповідно корегувати ціни на проживання в своїй оселі.

Для покращення благоустрою житлового фонду на сільських територіях як соціального-побутового спрямування, так і загально житлового необхідно спрямовувати фінансове забезпечення як від сільського населення, так і від інвесторів.

В таблиці 1 досліджено позитивний вплив туризму на матеріальне становище сільського населення в Хмельницькій області за 2013 рік.

Таблиця 1

Вплив туризму на матеріальне становище сільського населення*

Показники	Групи районів за кількістю агросадиб на 1000 осіб населення, од.			В середньому
	I – без садиб	II – 0,01-0,14	III – 0,15 і більше	
Кількість районів, од.	9	8	3	20
Кількість агросадиб на 1000 осіб населення.	0,00	0,06	0,39	22,8
Чисельність населення – всього, тис. осіб	38,3	47,4	44,9	43,5
Чисельність працездатного населення – всього, тис. осіб	20,5	25,6	24,3	24,4
Середній рівень заробітку, тис. грн.	1,5	1,7	1,8	1,7

* Розроблено автором в 2013 році на базі середньої заробітної плати, тис грн.

Методами групування виділено 3 основні групи районів Хмельницької області за кількістю агроосель на 1000 осіб населення і, як видно з таблиці 1, I-група райони, де взагалі сільський туризм не розвивається, II-група, де сільський туризм тільки починає свій розвиток, а III-група районів, де сільський успішно розвивається, там заробітна плата дещо вища.

Сільський зелений туризм має позитивний вплив на матеріальне становище сільського населення в Хмельницькій області. Ті райони, де він набуває подальшого розвитку, є більш

прогресивними в плані економічного розвитку і більш соціально розвинуті.

При розгляді туристичної привабливості будь-якої території та її оцінки важливим є розгляд туристичних потоків, наявних на території, що підлягає туристичній оцінці.

Незважаючи на позитивні зрушення на національному ринку туристичних послуг, які позначені зростанням обсягів діяльності на внутрішньому ринку і зростанням потоку іноземних відвідувачів, помітною ще залишається тенденція перевищення виїзного потоку над в'їзним у структурі міжнародного

туризму. Слід відмітити певне падіння темпів виїзного туризму і його мотиваційний та географічний перерозподіл, що позитивно характеризує зміни на національному туристичному ринку. Основними партнерами країни на ринку зарубіжного туризму залишаються країни-сусіди, до яких спрямовані як туристичні, так і транзитні поїздки: Польща (31,4%), Росія (30,5%), Молдова (11,5%), Білорусь (6,5%), Угорщина (5,7%), Словаччина (4,2%). Запровадження візового режиму у відносинах із Словаччиною позначилось зменшенням виїзного потоку майже на 19 % за рік. Відпрацьовується механізм роботи візового режиму з Польщею та Угорщиною, які з 1.05. 2004 р. стали членами Європейського Співтовариства [5, 4].

В тих районах де збільшується кількість агроосель, збільшується кількість працюючого населення через розвиток сільського туризму, помітно покращується інфраструктура як соціальна, так і ринкова. Та все ж є деякі

моменти, що негативно впливають на агротуристичну привабливість регіону, один з них це стан дорожнього покриття [5].

Нині можна стверджувати, що в Україні це один з тих факторів, що чинить перешкоду розвитку таким галузям, як туризм, адже не всі туристичні цікавинки мають між собою повноцінне дорожнє сполучення.

Місцевим керівникам потрібно чітко усвідомити, що якість і кількість дорожнього покриття є важливим чинником до успішного розвитку сільських територій України. Від розвиненої інфраструктури залежить успішна динаміка туристичного потоку, а це додаткові робочі місця, додаткове наповнення місцевого бюджету, соціально-економічний розвиток сільських територій.

Подальшим етапом дослідження стала загальна характеристика населених пунктів Хмельницької області де розвивається і де не розвивається сільський зелений туризм (табл.2).

Таблиця 2
Загальна характеристика економічної активності сіл за групам розвитку сільського зеленого туризму*

I		II	
В селах I групи сільський зелений туризм, не розвивається, хоча для цього є природні і екологічні умови та повністю відсутня туристична інфраструктура.		У селах II групи сільський зелений туризм присутній в господарюванні селян, приносить їм прибуток і користь сільській громаді.	
с. Чечельник		с. Устя	
Загальна чисельність населення, осіб	1007	Загальна чисельність населення, осіб	536
Безробітні, осіб	72	Безробітні, осіб	13
Рівень безробіття, %	8,5	Рівень безробіття, %	2,6
Економічно активне населення, %	86,3	Економічно активне населення %	92,2
с. Гуків		с. Велика Слобода	
Загальна чисельність населення, осіб	695	Загальна чисельність населення, осіб	824
Безробітні, осіб	14	Безробітні, осіб	21
Рівень безробіття, %	2,3	Рівень безробіття, %	2,8
Економічно активне населення, %	85,5	Економічно активне населення %	90,1
		с. Оринін	
		Загальна чисельність населення, осіб	3273
		Безробітні, осіб	4,2
		Рівень безробіття, %	1,5
Економічно активне населення %	85,7		
Рівень безробіття в середньому по I групі, %	5,4	Рівень безробіття в середньому по II групі, %	2,3

* Розроблено автором за матеріалами з сільських рад досліджуваних населених пунктів Хмельницької області

Продовживши дослідження впливу сільського туризму на розвиток сільських територій, обрано села, що підпадають під загальні групи, котрі носять відповідний характер:

- села, де не розвивається сільський туризм (с. Чечельник, с. Гуків);
- села, де розвивається сільський туризм (с. Устя, с. Велика Слобода, с. Оринін).

З таблиці 2 видно, що в тих селах, де розвивається сільський туризм, більша кількість населення, менше безробіття, більший відсоток економічно активного населення [5].

Провівши дослідження методами соціологічного опитування і первинної статистики, було виявлено вплив сільського зеленого туризму на такі чинники розвитку сільських територій: в тих районах, де найбільша кількість агросадіб і де сільський туризм розвинутий найбільше, кількість працездатного населення більша, також більша загальна чисельність населення, оскільки зменшується міграція населення з тих районів, де збільшуються робочі місця; також збільшується і заробіток в тих районах, де розвивається сільський зелений туризм.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Після одержаних результатів дослідження можна впевнено стверджувати, що сільський туризм позитивно впливає на розвиток сільських територій України. Туризм на селі диверсифікує сільське господарство і допомагає в культурному розвитку сільського населення, поповненню сімейних бюджетів, поверненню молоді в село, що сприятиме відродженню села.

На основі проведених досліджень можна розробити план розвитку сільського туризму для певної сільської території, додатково провівши маркетингові дослідження та проаналізувавши агротуристичну привабливість регіону.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Доля І.М. Інструменти стимулювання розвитку агропромислового комплексу Сходу України [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України. – Режим доступу : [http://www.niss.gov.ua/articles/1175/#_ftn1].
2. Дудзяк, О.А. Перспективи розвитку агротуризму в Україні [Текст] / Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – 2008. – Вип.16. – Том 3. – С. 74–76.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку сільських територій» від 23 вересня 2015 р. №995-р Київ. – Режим доступу [http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80]
4. Попрозман Н. В. Методологічні засади формування стратегії розвитку агропромислового виробництва на основі системного аналізу / Н. В. Попрозман // Економіка АПК. – 2015. - Випуск № 4 (246). – С. 35 – 41
5. Іванишин В.В., Дудзяк О.А. Застосування в Україні досвіду розвитку сільських територій Європейських країн та США [Текст] / Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – 2015. – Вип.24. – Том 3. – С. 5 – 10.

REFERENCES

1. Dolja, I.M. Instrumenty stymuljuvannja rozvytku agropromyslovogo kompleksu Shodu Ukrai'ny [Tools to stimulate the development of agriculture of the East of Ukraine]. Nacional'nyj instytut strategichnyh doslidzhen' pry Prezydentovi Ukrai'ny Kyiv: [in Ukrainian].
2. Dudzjak, O.A. (2008). Perspektyvy rozvytku agroturyzmu v Ukrai'ni [Prospects for the development of agrotourism in Ukraine] Kamenets-Podolsky [in Ukrainian].
3. Roporiadgennya Kabinetu Ministriv Ukrainu (2015) «Pro shvalennya Konceptiy rozvytcy cil'kyh terytorij» vid 23 veresniya 2015 r. №995-p Kyiv. - Regym doctupu [http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80] [Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Concept of development of rural areas" of September 23, 2015 p. №995-p Kyiv. - Access mode [http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80]] Kyiv: [in Ukrainian].
4. Poprozman N.V. (2015) Metodologichni zacady formuvannia strategii rozvytcu agropromyslovogo vyrobnyctva na osnovi systemnogo analizu [Methodological principles of development strategy based on the agricultural production system analysis] Kyiv: [in Ukrainian].
5. Ivanyshyn V.V. & Dudzjak O.A. (2015). Zastosuvanniya v Ukraini dosvidu rozvytku sil's'kyh terytorij Evropeys'kyh krayin ta SHA [Implementation of rural development experience of European countries and USA into the Ukrainian economy]. Kamenets-Podolsky: [in Ukrainian].

Одержано 15.09.2016 р.